

Abhidhamma

- I Bewustzijnstoestanden en handelen
- II Het cognitief-emotionele proces
de sensuele en sublieme ceta vlakken
- III Zuivering: stapsgewijs en plotseling
het speciale ceta vlak

Henk Barendregt

Faculty of Science

Radboud Universiteit Nijmegen

Samenvatting van college op 15.02.2014	3
1. Het sensuele ceta vlak	6
2. Het cognitief / emotionele proces	5
3. Het sublieme ceta vlak	3

Samenvatting van college op 15.02.2014

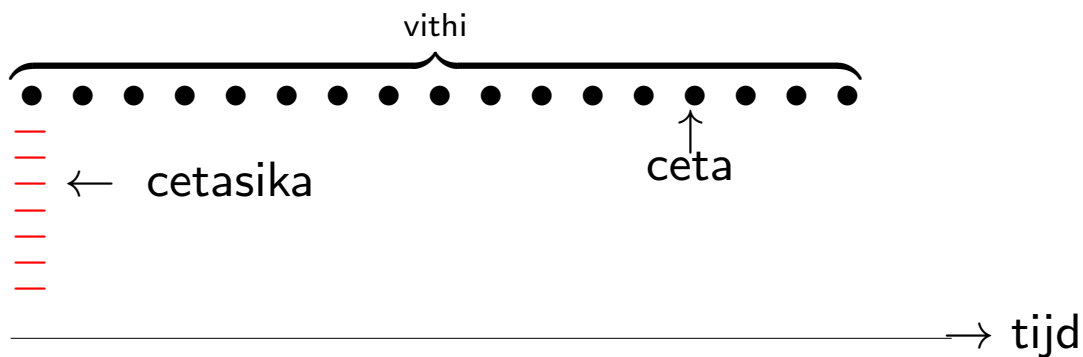

Axioma 1. Bewustzijn is discreet: sequentie van korte durende 'ceta's', bewustzijnsflitsjes

Dit zijn ceta's (bewustzijnstoestanden) met steeds een object (inhoud)

Axioma 2. De toestand wordt bepaald door een cocktail van *cetasika's*

Axioma 3. Cognitieve/emotionele eenheden bestaan uit een rij ceta's: *vithi's*

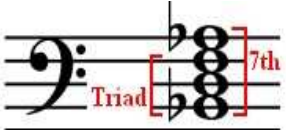

Voorbeelden van cetasika's:

mindfulness, compassie, vriendelijkheid

concentratie

haat, hebzucht, rusteloosheid, slaperigheid, twijfel

parallele input akkoord schema

De ceta's hebben een ondergewaardeerd belang voor ons welzijn

Klassificatie van ceta's en cetasika's

Er zijn minstens 89 bewustzijn toestanden verdeeld in drie vlakken
sensueel, *subliem*, and *speciaal* (*supramundane*, *bovenwerelds*)

Sensuele ceta's   gericht sensuele genoegens

Sublieme ceta's   mystieke ervaringen (concentratie meditatie)

Speciale ceta's   verlichting (inzicht meditatie)

vlak	#
sensueel	54
subliem	27
speciaal	8

Er zijn dus 89 types ceta's

Lijst en indeling van de 52 cetasika's

	onheilzaam	variabel	mooi
universeel	onwetendheid rusteloosheid schaamteloosheid zonder scruples	input 'gevoel' concentratie intentie +3	mindfulness gelijkmoedigheid vriendelijkheid vertrouwen +16
incidenteel	lust haat slaperigheid hoogmoed +6	energie sterke concentratie extase wens +2	compassie medevreugde wijsheid juist handelen +2

Mooie cetasika's maken niet altijd een ceta heilzaam

Uitzonderingen

1. Arhants voor wie er geen werk meer te doen is (reeds genoemd)
2. Resultante bewustzijn dat geen karmisch effect heeft

Een visie op karma van vóór het Boeddhisme

Goed handelen veroorzaakt goede resultaten (actie, karma)

Slecht handelen veroorzaakt slechte resultaten (resultante, vipakka)

Handel daarom goed.

Deze uitspraak blijft staan in het Boeddhisme
maar zal in een ander licht komen te staan!

II. Het cognitief-emotionele proces

de sensuele en sublieme ceta vlakken

1. Het sensuele ceta vlak

1.1 Tabel van de ceta's (89)

Met effect (kamma)		Zonder effect	
Onheilzaam	Heilzaam	Resultante	Functioneel
A_{sdt}^{ℓ} , A_{sd}^{ℓ} , A_{st}^{ℓ} , A_s^{ℓ} , A_{dt}^{ℓ} , A_d^{ℓ} , A_t^{ℓ} , A^{ℓ} A_t^d , A^d A_{vk}^m , A_u^m	K_{sna} , K_{sn} , K_{sa} , K_s , K_{na} , K_n , K_a , K	V_{sna}^h , V_{sn}^h , V_{sa}^h , V_s^h , V_{na}^h , V_n^h , V_a^h , V^h V_C^k , V_S^k , V_G^k , V_J^k , V_K^k V_R^k , V_I^k , V_{ls}^k V_C^a , V_S^a , V_G^a , V_J^a , V_K^a V_R^a , V_I^a	K_{sna}^{ar} , K_{sn}^{ar} , K_{sa}^{ar} , K_s^{ar} , K_{na}^{ar} , K_n^{ar} , K_a^{ar} , K^{ar} H^{ar} D^5 , D^n
	J_{r1} , J_{r2} , J_{r3} , J_{r4} , J_{r5} J_{a1} , J_{a2} , J_{a3} , J_{a4}	J_{r1}^v , J_{r2}^v , J_{r3}^v , J_{r4}^v , J_{r5}^v J_{a1}^v , J_{a2}^v , J_{a3}^v , J_{a4}^v	J_{r1}^{ar} , J_{r2}^{ar} , J_{r3}^{ar} , J_{r4}^{ar} , J_{r5}^{ar} J_{a1}^{ar} , J_{a2}^{ar} , J_{a3}^{ar} , J_{a4}^{ar}
	M^{so} M^{sa} M^{an} M^{ar}	p^{so} p^{sa} p^{an} p^{ar}	

De ceta's (relevant voor de bevrijding). Legenda (partieel):

A: onheilzaam, **K:** heilzaam, V_-^h met wortel, V_-^k , (V_-^a) (on)heilzame resultante,

A_-^{ℓ} : met lust, A_-^d : met haat, A_-^m : met begoocheling

$-_s$: mentale vreugde (*somanassa*), $-_t$: duf (*thina*), $-_a$: spontaan (*asankhārika*)

$-_d$: verkeerde visie (*ditthi*), $-_n$: met kennis (*ñāna*)

J_{r-} (J_{r-}^v) *rūpā-jhāna* (resultante), J_{a-} (J_{a-}^v) *arūpā-jhāna* (resultante)

$-^{so}$: sotapanna, $-^{sa}$: sakadagami, $-^{an}$: anagami, $-^{ar}$: arhant

C: oog (*cakkhu*), S: oor (*sota*), G: neus (*ghāna*), J: tong (*jivhā*), K: lichaam (*kāya*).

■: Gebaseerd op lust, ■: Gebaseerd op haat, ■: Gebaseerd op begoocheling

■: Wortelloos, ■, ■: heilzaam ■: alleen voor Arhants

1.2 De ceta's van het dagelijkse leven (45)

Met effect (kamma)	
Onheilzaam (akusala)	Heilzaam (kusala)
$A_{sdt}^{\ell}, A_{sd}^{\ell}, A_{st}^{\ell}, A_s^{\ell}, A_{dt}^{\ell}, A_d^{\ell}, A_t^{\ell}, A^{\ell}$ $A_t^d, A^d, A_{vk}^m, A_u^m$	$K_{sna}, K_{sn}, K_{sa}, K_s, K_{na}, K_n, K_a, K$

Zonder effect	
Resultante (vipakka)	Functioneel (kiriya)
$V_{sna}^h, V_{sn}^h, V_{sa}^h, V_s^h, V_{na}^h, V_n^h, V_a^h, V^h$ $V_C^k, V_S^k, V_G^k, V_J^k, V_K^k \parallel V_R^k, V_I^k, V_{Is}^k$ $V_C^a, V_S^a, V_G^a, V_J^a, V_K^a \parallel V_R^a, V_I^a$	D^5, D^n

Alle ceta's bevatten altijd de 7 universele variabele cetaska's

De A , A en A bevatten altijd de 4 onheilzame cetaska's

De K (en zelfs de V^h) bevatten altijd de 19 mooie cetaska's

1.3 Onheilzame ceta's

Onheilzaam (akusala)
$A_{sdt}^{\ell}, A_{sd}^{\ell}, A_{st}^{\ell}, A_s^{\ell}, A_{dt}^{\ell}, A_d^{\ell}, A_t^{\ell}, A^{\ell}$ $A_t^d, A^d, A_{vk}^m, A_u^m$

De $A_{\_}^{\ell}$ bevatten altijd de 4 onheilzame cetasika's en *lust* (lobha); verder bevatten deze ceta's met een:

- s mentaal plezier (somanassa); bij afwezigheid: neutraal gevoel
- d onjuiste visie (diṭṭhi); bij afwezigheid(?) hoogmoed
- t slaperigheid en stijfheid (thīna & middha), 'ertoe aangezet';
[HB] bij afwezigheid: 'eigen initiatief' als nieuwe cetasika

De $A_{\_}^d$ bevatten altijd de 4 universeel onheilzame cetasika's

en haat (dosa); verder: *jalousie, gierigheid, wroeging*; ook

- A_t^d slaperigheid en stijfheid (thīna), 'ertoe aangezet';
- A^d bij afwezigheid van t: eigen initiatief

De $A_{\_}^m$ bevatten altijd de 4 universeel onheilzame cetasika's; verder:

- A_{vk}^m *twijfel*, maar geen wens
- A_u^m wens, en sterkere *rusteloosheid*

1.4 De heilzame ceta's

Heilzaam (kusala)
$K_{sna}, K_{sn}, K_{sa}, K_s, K_{na}, K_n, K_a, K$

De $K_{\_}$ bevatten de 19 universele heilzame cetasika's;
verder juiste spraak, juist handelen en juist levensonderhoud;
en mededogen en medevreugde; verder bevatten de ceta's met een:

- s mentaal plezier (somanassa); bij afwezigheid: neutraal gevoel
- n wetend; met wijsheid
- a eigen initiatief ([HB] extra cetasika nodig?)

1.5 De resultante ceta's (sensuele vlak)

Resultante (vipakka)

$V_{sna}^h, V_{sn}^h, V_{sa}^h, V_s^h, V_{na}^h, V_n^h, V_a^h, V^h$

$V_C^k, V_S^k, V_G^k, V_J^k, V_K^k \parallel V_R^k, V_I^k, V_{Is}^k$

$V_C^a, V_S^a, V_G^a, V_J^a, V_K^a \parallel V_R^a, V_I^a$

De V_-^h bevatten de 19 universele heilzame cetasika's;
maar niet juiste spraak, juist handelen of juist levensonderhoud;

noch mededogen, noch medevreugde; verder ceta's met een:
s mentaal plezier (somanassa); bij afwezigheid: neutraal gevoel

n wetend; met wijsheid

a eigen initiatief ([HB] extra cetasika nodig?)

$V_C^k, V_S^k, V_G^k, V_J^k, V_K^k, V_C^a, V_S^a, V_G^a, V_J^a, V_K^a$ zijn voor de input van de 5 zintuigen

met slechts de universele variabele cetasika's;

V_R^k, V_R^a zijn voor de ontvangst (receiving) van input

V_I^k, V_{Is}^k, V_I^a zijn o.a. voor het onderzoek (investigating) van de input (s: vreugde)

deze laatste 5 met extra concentratie en energie; steeds met verschil:

k heilzame resultante (aangenaam: hangt van object af)

a onheilzame resultante (onaangenaam: hangt van object af)

1.6 Functionele ceta's (kiriya) van het dagelijkse leven

Functioneel (kiriya)
D^5 , D^n

Deze spelen een rol in het cognitief/emotionele model

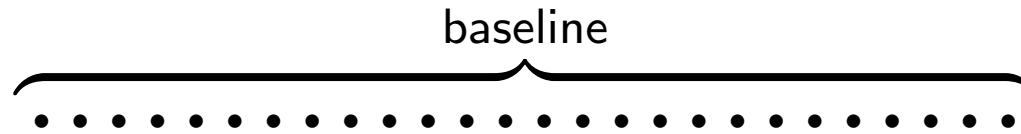
‘kloppen aan de deur’ van de 5 lichamelijke zintuigen en die van de mind

II 2. Het cognitief/emotionele process

2.1 Vīthi: ceta straat

Het grootste deel van het leven verloopt in baseline (bhavanga)

ceta's in dezelfde state en met hetzelfde object

Dan wil men eten, vermijden opgegeten te worden, zich voortplanten

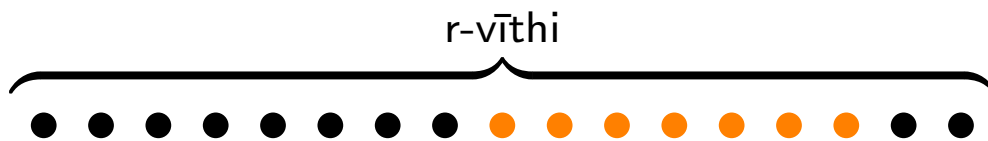
Cognitief-emotionele eenheid: vīthi

Er zijn twee soorten vīthi's: die voor rūpā en die voor nāma

Laten we ze noemen r-vīthi en n-vīthi

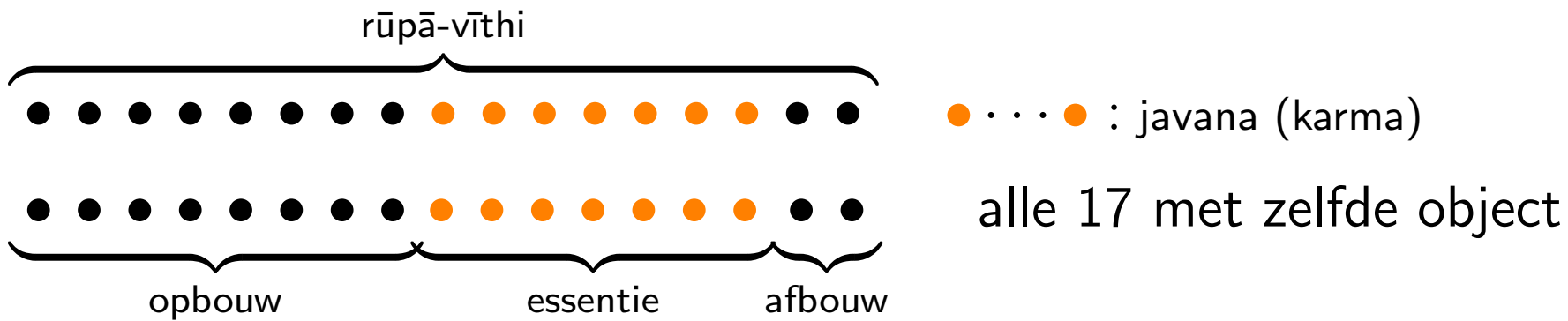
De r-vīthi bestaat uit $17=8+7+2$ ceta's

De n-vīthi bestaat uit $12=3+7+2$ ceta's

● ... ●: javana (karma)

2.2 De r-vīthi

Opbouw: $B\tilde{B}\downarrow BD^5 V_C^a V_R^a V_I^a D^n$ (variant: $BBBD^5 V_S^k V_R^k V_{Is}^k D^n$)

$B\tilde{B}\downarrow B$ baseline B, natrillen ervan $\tilde{B}$ en afbouwen van de baseline $\downarrow B$

D^5 aankloppen bij de 5 zintuigen

V_C^a visuele (C) input met onheilzaam karma (onplezierig)

V_R^a ontvangst (reception) van de input

V_I^a onderzoek (investigation) ervan

D^n bepaling (determination)

Essentie: $A_t^d A_t^d A_t^d A_t^d A_t^d A_t^d A_t^d$ alle 7 de zelfde state

(varianten: $A_{sd}^\ell A_{sd}^\ell A_{sd}^\ell A_{sd}^\ell A_{sd}^\ell A_{sd}^\ell A_{sd}^\ell$, $K_{sn} K_{sn} K_{sn} K_{sn} K_{sn} K_{sn} K_{sn}$)

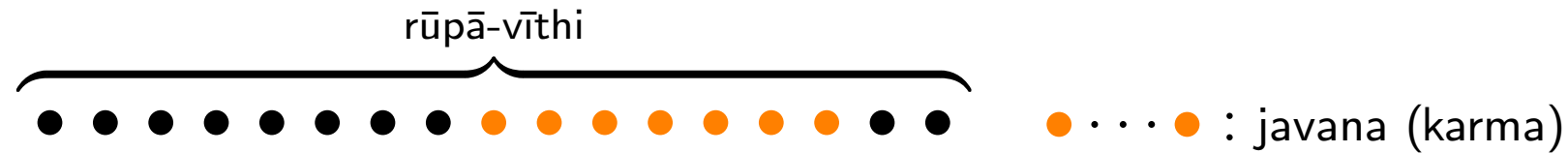
Afbouw: $V_{na}^h V_{na}^h$ (varianten: $V_I^a V_I^a$, $V_I^k V_I^k$, $V_{Is}^k V_{Is}^k$)

Structuur van een nāma-vīthi is analoog; opbouw van 3 ceta's

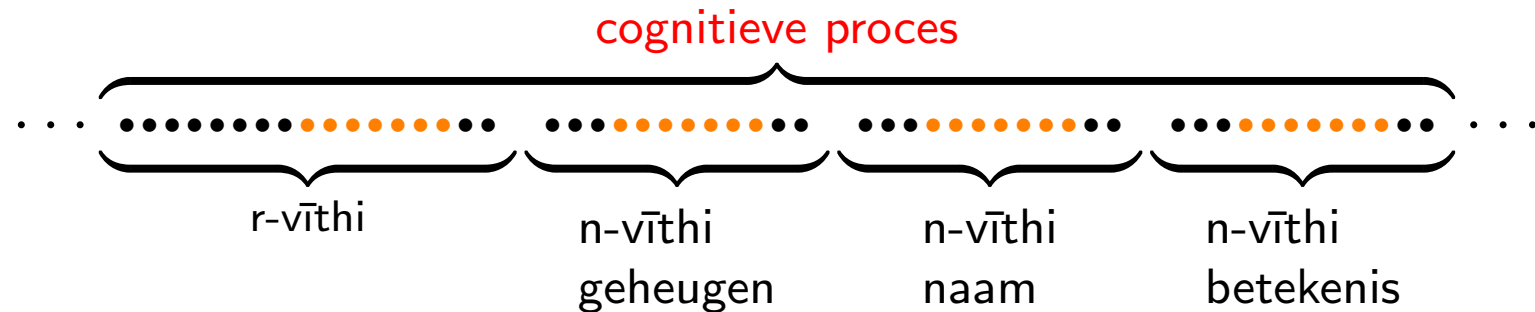
$\tilde{B}\downarrow BD^n A_t^d A_t^d A_t^d A_t^d A_t^d A_t^d A_t^d V_{na}^h V_{na}^h$ alle 12 met zelfde object

2.3 Het cognitief/emotionele proces

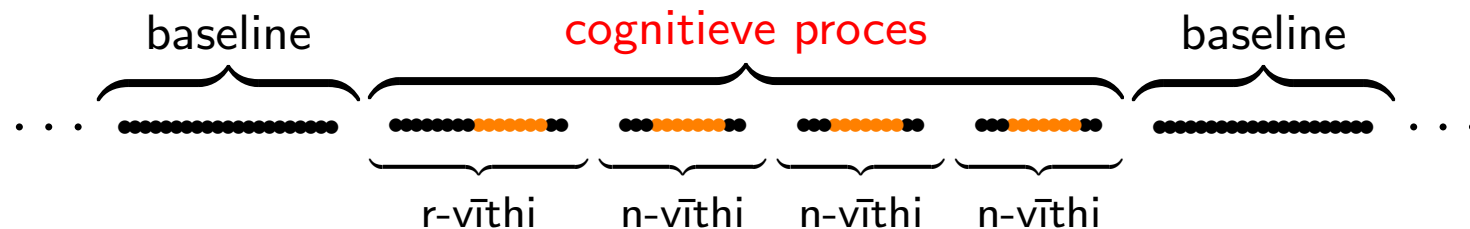
Cognitief-emotionele eenheid: vīthi

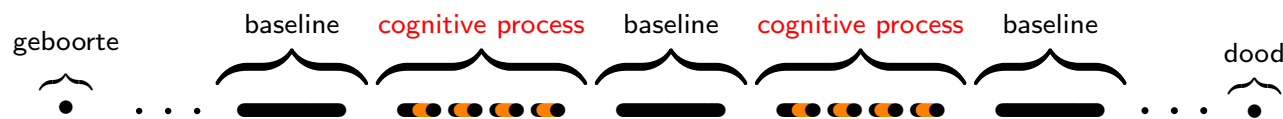
Cognitie en emotie: vīthi's

Baseline (sequentie van geboorte ceta's)

Levens-pad

“Wedergeboorte: De javana van de laatste vīthi

bepaalt de geboorte ceta en daarmee de baseline in het volgende leven”

2.4 Baseline bewustzijn: bhavanga

Vīthis treden op als er materiële of mentale input of output is

Naast de vīthis is er *baseline bewustzijn* (*bhavangha*)

Baseline bewustzijn is er het grootste deel van de tijd

Bij iedere persoon bestaat uit een vaste ceta met vast object

Deze bhavangha ceta treedt op

- bij de geboorte (allereerste ceta)
- bij overlijden (allerlaatste ceta)
- op die momenten dat er geen vīthi is

Het is een belangrijke factor welke iemands leven bepaald

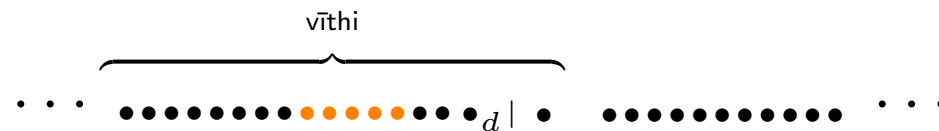
Slechts 8 van de 89 ceta's kunnen de functie van bhavangha vervullen:

$V_{sna}^h, V_{sn}^h, V_{sa}^h, V_s^h, V_{na}^h, V_n^h, V_a^h, V^h$

2.5 Dood & Wedergeboorte

Volgens de Abhidhamma (of het kommentaar?) bepaalt de laatste $vīthi$ voor de dood in het huidige leven de geboorte ceta in volgend leven. Deze $vīthi$ heeft 16 in plaats van 17 cetas, terwijl de 17de ceta van de $vīthi$ gedacht wordt de eerste ceta van het volgende leven te zijn. De karmische invloed van de laatste $vīthi$ bepaalt zo de state en inhoud van de eerste ceta in het volgende leven en daarmee het baseline bewustzijn.

Hier is $\bullet_d$ de dood ceta welke gelijk is in state en object aan de geboorte ceta in het huidige leven en ook de bhavangha ceta's. Maar de eerste ceta van het nieuwe leven heeft als object die van $\bullet$

II 3. Het sublieme ceta vlak

3.1 Het sublieme vlak: ceta's voor de jhāna's

Subliem bewustzijn			
	Heilzaam	Resultante	Functioneel
	$J_{r1}, J_{r2}, J_{r3}, J_{r4}, J_{r5}$	$J_{r1}^v, J_{r2}^v, J_{r3}^v, J_{r4}^v, J_{r5}^v$	$J_{r1}^{ar}, J_{r2}^{ar}, J_{r3}^{ar}, J_{r4}^{ar}, J_{r5}^{ar}$
	$J_{a1}, J_{a2}, J_{a3}, J_{a4}$	$J_{a1}^v, J_{a2}^v, J_{a3}^v, J_{a4}^v$	$J_{a1}^{ar}, J_{a2}^{ar}, J_{a3}^{ar}, J_{a4}^{ar}$

De R_{-} , A_{-} vormen de sublieme heilzame ceta's: rūpā- en arūpā-jhana's

de R_{-}^v , A_{-}^v zijn hun resultanten; over de J_{-}^{ar} spreken we later

Deze ceta's bevatten alle universeel variabele en heilzame cetasika's

De sublime ceta's (afhankelijk van sensorielle input) verder ook

ceta	cetasikas
J_{r1}	vt, vc, pi, am, vi, ch, k, mu, p
J_{r2}	vc, pi, am, vi, ch, k, mu, p
J_{r3}	pi, am, vi, ch, k, mu, p
J_{r4}	am, vi, ch, k, mu, p
J_{r5}	am, vi, ch, p

vt	gerichtheid
vc	blijvende ,,
pi	vreugde
am	beslissing
vi	inzet
ch	wens
k	mededogen
mu	medevreugde
p	wijsheid

Vergelijk: erotische vs intellectuele mystiek
Theresia van Avilla vs Meister Eckhart

3.2 Ceta's voor de arūpā-jhāna's: mediteren op een concept

De cetasika's zijn als bij J_{r5} :

7 universeel variabele, 19 universeel heilzame, am, vi, ch, p

J_{a1} , J_{a2} , J_{a3} , J_{a4} onderscheiden zich naar hun object!

De sublime ceta's zonder lichaamsinput (arūpā)

J_{a1}	oneindige ruimte
J_{a2}	oneindig bewustzijn
J_{a3}	leegte
J_{a4}	noch gewaarwording, noch afwezigheid ervan

Voor J_{a1} maak je in gedachte de ronde schijf in J_{r5} onbeperkt groter

voor J_{a2} maak je J_{a1} tot object

voor J_{a3} richt je je tot het concept 'leegte' van J_{a2}

voor J_{a4} maak je J_{a3} tot object

Hier stopt het!

3.3 De jhāna's

Laat J een van de J_{r1} , J_{r2} , J_{r3} , J_{r4} , J_{r5} , J_{a1} , J_{a2} , J_{a3} , J_{a4} zijn

Het emotioneel/cognitieve proces verloopt niet meer via $vīthi$'s

Maar zo (zonder afbouw, als in een supercomputer—pipelining):

$\tilde{B}\downarrow BD^n \underbrace{J\tilde{J}\tilde{J}\uparrow J}_{\text{aanloop}} \underbrace{JJJ \dots JJJ}_{\text{vele keren}} \underbrace{BBB}_{\text{bhavangha}}$

mystiek voor beginners

$\tilde{B}\downarrow BD^n \underbrace{J\tilde{J}\uparrow J}_{\text{aanloop}} \underbrace{JJJ \dots JJJ}_{\text{vele keren}} \underbrace{BBB}_{\text{bhavangha}}$

mystiek voor yogi met ervaring

Het onderwerp van de J kan variëren zonder de $vīthi$ machinerie

Heilige Theresia J_{r2}^∞ :
(Bernini)

Boeddha J_{r5}^∞ :
(Borobudur)

Dit is géén verlichting!

Wordt vervolgd

Voor artikelen over het Abhidhamma model en vipassana zie
<<http://dhammapages.wordpress.com/papers>>.